

INDUSTRISTATERNES TOLDPOLITIK I KRIGENS BELYSNING

Af

Alf Ussing.

Det er forstaaeligt, at to krigsførende Parter, der hos Modstanderen møder en uventet Styrke og Udholdenhed, ikke vil søge Forklaringen herpaa i nogen moralsk eller intellektuel Overlegenhed hos Fjenden; men snarere vil blive paavirket til at danne sig en overdreven Forestilling om Omfanget af de materielle Kræfter, der staar til dennes Raadighed. Naar da de to fjendtlige Nationers Økonomi og økonomiske Organisation før Krigen har hvilet paa forskelligt, tildels diametralt modsat Grundlag, vil hver af Parterne, under det umiddelbare Indtryk af Modstanderens overvældende Kraftudfoldelse, være meget tilbøjelig til paa egen Bekostning at søge Forklaringen i Modstanderens formentlige Overlegenhed paa dette Felt, og let komme til at overdrive den. „Hvad vi kan lære af Fjenden“, bliver da Slagord i Taler, Tidsskrifter og Aviser, og Stemningen paavirkes hurtigt i Retning af en Reaktion mod det af ens eget Land adopterede System, der øjensynligt ikke har virket saa tilfredsstillende, som

Fjendens og derved har handikappet en selv i en Kamp, hvis heldige Udfald ellers vilde have været garanteret paa Forhaand, medens det nu møjsommeligt maa tilkæmpes under uendelige Ofre.

England og Tyskland, Hovedfaktorerne i henholdsvis Ententens og Centralmagternes samlede Kraftopbud, afgiver et typisk Eksempel for denne psykologiske Iagttagelse. Begge Parter har øjensynlig, i hvert Tilfælde efter som Krigen udviklede sig og trak i Langdrag, mødt en uventet og forbløffende Styrke og Udholdenhed hos Modstanderen, og i begge Nationer har man, idet man bestemt afviste enhver Tanke om egen moralsk og intellektuel Underlegenhed, søgt Forklaringen paa Fjendens Styrke i de til hans Raadighed staaende materielle Kræfter.

Da de to Nationers økonomiske Politik paa afgørende Punkter gennem næsten et halvt Aarhundrede har været diametralt modsat, idet England var udpræget Frihandelsland, Tyskland udpræget protektionistisk, skønt begge Lande, som typiske Industristater, havde væsentlig samme økonomiske Basis — har den ved Krigsbegivenhederne vakte Reflektion med særlig Iver og Interesse kastet sig over en Sammenligning af disse to Systemers Formaalstjenlighed og har under Tvangsindtryk af den øjeblikkelige Situation været vel ivrig efter at se Fordelene i Modstanderens og Manglerne i eget System.

Da nu Krigens første Aar gav England de dyreste Lærepenge, vaagnede Revisionslysten først og stærkest i dette Land, og blandt de Læresætninger, der hyppigst maatte holde for, var den gamle prøvede Frihandelsdoktrin, der netop ganske kort før Krigen havde faaet

Beseglingen paa sin Rodfæstethed i den engelske Nation, idet Unionisterne før Valget 1913, af Hensyn til Valgstemningen, strøg Tarifreformen af deres Program, men som nu langsomt blegnede ved Siden af det tyske protektionistiske System, der under det umiddelbare Indtryk af denne Nations mægtige Kraftudfoldelse blev stillet i stærkt flatterende Belysning. Stemningen i den engelske Presse og i Parlamentet er paa forbløffende kort Tid og i forbløffende Udstrækning slaet om, og en til Drøftelse af disse Spørgsmaal nedsat Parlamentskommission har fornylig, næsten enstemmig, gjort sig til Talsmand for protektionistiske Foranstaltninger i Forbindelse med en nøjere økonomisk Forbindelse mellem Imperiets enkelte Dele. Fremtiden vil vise, om Frihandelstilhængerne faar mandet sig op igen efter Krigen, naar Tvangsindtrykket har fortaget sig, eller om de nye Ideer vil beherske Stemningen og gennemføre et Omslag.

Tysklands første Krigsindtryk var omvendt begejstret Erkendelse af den nationale Organisations fuldkomne Overlegenhed og sjeldne Hensigtsmæssighed netop med Krigssituationen og Afspærringen for Øje. Den industrielle Protektion, der skabte Betingelserne for en alsidig Udvikling af den nationale Industri og for dennes Organisation og Sammenslutning i de store Karteller, og endnu mere Agrartolden, der havde sikret det isolerede Tyskland det væsentligste Grundlag for dets Forsyning med Landbrugsprodukter, blev Genstand for de tyske Økonomers og den offentlige Menings ubetingede Beundring. Det er et vanskeligt Spørgsmaal at besvare, hvor Anerkendel-

sen var størst, i Tyskland selv eller i England; tallose Avisartikler, Pjecer o. s. v. kan vidne fra hver Side.

Det var først da Krigen blev den store Udholdenhedsprøve, ikke alene, maaske end ikke først og fremmest militært, men ogsaa financielt og materielt — at Tyskland ret blev stillet overfor Frihandelslandet Englands udtømmelige Hjælpekilder og smidige økonomiske Tilpasningsevne, samtidig med at dets egen Levnedsmiddelforsyning begyndte at svigte, og først da kan vi begynde at spore det psykologiske Omslag i Tysklands Vurdering af de to Landes økonomiske Organisation op til Krigsbruddet; de enkelte begynder at spørge sig selv, om man dog ikke har overset betydelige Fordele ved det af Modstanderne adopterede System og ligesaa mange Mangler ved sit eget? Men ligesom denne af Krigen paavirkede Reaktion mod egen Fortid kommer frem paa et meget senere Tidspunkt i Tyskland, saaledes fremkommer den ogsaa langt mere nølende og ubestemt, nærmere som en Dæmper paa den altfor ukritiske Beundring af det gamle System.

En ualmindelig klar, behersket og veldokumenteret videnskabelig Kritik af den tyske Beskyttelsespolitik og en uforbeholden Anerkendelse af det engelske Systems, Frihandelssystemets Overlegenhed, er fremkommet i et af Dr. von Tyszka nylig udsendt Skrift¹⁾.

Hans Dom lyder kort udtrykt saaledes: Saa langt

¹⁾ Dr. Carl v. Tyszka: Die weltwirtschaftliche Problem der modernen Industriestaaten. 207 S. Jena 1916. Gustav Fischers Forlag.

fra at styrke undergravede Beskyttelsessystemet Tysklands Stilling som eksporterende Industrimagt; naar Tysklands Eksport til Trods herfor vandt saa vældigt Terræn, var det i Kraft af dets store teknisk-videnskabelige og organisatoriske Overlegenhed og dets Arbejderstands høje Kvalitet.

Agrarbeskyttelsen har fordyret Livet betydeligt uden samtidig at skabe en varig Forbedring i Landbrugernes Kaar. Som Middel til at gøre Tyskland uafhængig af Tilførsel udefra under en Krig som den nuværende har den yderligere vist sig ganske utilstrækkelig, ja endog uhensigtsmæssig. Endelig vil den, fortsat efter Krigen, berøve Tyskland dets bedste Chancer for at genvinde sine tabte Markeder. Han anbefaler derfor et afgørende Brud med Protektionismen og en Overgang til det engelske System; saa meget desto bedre for Tyskland, om England samtidig er dum nok til at forlade det.

Det har ikke med disse indledende Bemærkninger været Hensigten paa nogen Maade at reducere von Tyszkas virkelig fremragende Bog til et af en øjeblikkelig Situation præget Kampskrift, vi har kun ment det af almen videnskabelig Interesse at fremdrage et psykologisk Moment, der i større eller mindre Udstrækning behersker hele den økonomiske Krigsliteratur, der for at forstaas ret og med de nødvendige Forbehold maa drages ind under den angivne Synsvinkel. Dr. von Tyszkas Bog er saa objektivt videnskabeligt underbygget, at den vil blive staaende som et vigtigt Dokument i Diskussionen om handelspolitisk Nyorientering efter Krigen, og den bør derfor læses med stor Interesse af alle, der søger at følge med paa dette yderst

vigtige Omraade, som et logisk og vægtigt Indlæg fra Oppositionen mod det herskende tyske Beskyttelses-system. Den bør endvidere læses med stor Opmærksomhed her hjemme, fordi den tyske Handelspolitik berører Danmarks økonomiske Liv paa det dybeste.

De store Industristater staar alle overfor samme Problem: Muligheden af gennem Industrieksport at hjembringe de nødvendige Mængder Fødevarer til Supplering af Landets egne Beholdninger, der ikke længere strækker til over for den industrielle Overbefolkning. Problemet kan søges løst ad to stik modsatte Veje. Hovedvægten kan lægges paa en Styrkelse og Forøgelse af den nationale Produktion, saavel den industrielle som den agrariske; herigennem vokser Landets Købeevne og sikres indirekte en rigeligere Forsyning med Livsfornødenheder — eller Hovedvægten kan lægges paa at skaffe Befolkningen den billigste og rigeligste Forsyning af Livsfornødenheder ved, uden Hensyn til den hjemlige Produktions Vilkaar at skabe fri Verdenskonkurrence paa sit eget Marked; indirekte vil den nationale Produktion tjene paa de lave Raastof- og Fødemiddelpriser, der herigennem opnaas. Det er Forskellen mellem Mittel- og Maalpolitik, Produktions- og Konsumtionspolitik.

Von Tyszka betoner med Rette stærkt, at hvor et Mindretal sidder inde med den politiske Magt i et Land, vil det paatvinge dets økonomiske Politik sine specielle Produktionsinteresser, medens en Regering, der hviler paa bredere demokratisk Basis, vil være mere tilbøjelig til at drive Konsumentpolitik. — Naar Tyskland i Slutningen af 70'erne gik over til udpræget Produktionspolitik og siden er gaaet videre ad

denne Bane, er det fordi et storagrarsk Mindretal i Alliance med de store Raastofkarteller til Dato har formaaet at hævde en afgørende Indflydelse over Tysklands økonomiske Politik og paatrykke den sine særlige Produktionsinteresser.

Overfor et tysk Læserpublikum er det sikkert overflødigt at gaa i Detailler med Paavisningen af den tyske Regerings ensidige Favorisering af Producentinteresserne, selv paa Konsumenternes direkte Bekostning. For et dansk Læserpublikum kan det maa-ske have lidt af Nyhedens Interesse at se specielt den senere Tids tyske monopoliserende og monopolregulerende Bestræbelser ud fra dette Synspunkt, saa meget mere som der herhjemme, specielt i socialdemokratiske Kredse, men ogsaa indenfor Nationaløkonomien synes at være en Tendens til paa Forhaand at betragte enhver Statsmonopolisering eller Monopolregulering som enten dikteret af fiskale Interesser, eller af Konsumentinteresser, en Forestilling, der er indprentet gennem sekelgamle Erfaringer om det første, og for den anden Opfattelses Vedkommende gennem den stærkt iøjnefaldende amerikanske Anti-Trustkampagne. Der findes imidlertid et tredje Motiv, der kan være afgørende for „Monopolisering under Statsstøtte og Statsgaranti“; Ønsket om at konsolidere bestaaende Producentinteresser! Dette Motiv vil altid være det fremherskende, naar vedkommende Producentinteresser øver Indflydelse paa Regeringen, omend det aldrig vil fremtræde aabenlyst udtalt som den virkelige Grund; officielt vil Fremgangsmaaden altid blive udsmykket som yderst fordelagtig baade for Konsument og Fiskus, og heri ligger Forklaringen paa, at

disse ikke statskapitalistiske, men „kapitalistiske Statsmanøvrer“ er bleven hilsede som Forvarsler om en intim Alliance mellem Statsmagt og Konsumenter til Værn mod Producenternes Overmagt.

Før Krigen har den tyske Statsmagt intervenseret eller søgt at intervensere paa to vigtige Omraader; overfor den hjemlige Kaliproduktion og overfor den væsentlig paa Import beroende Petroleumsforsyning. De to Eksempler supplerer hinanden, idet det i første Tilfælde drejer sig om en Vare, paa hvilken Tyskland saa at sige har Verdensmonopol, idet den saa godt som kun fremstilles der, medens Tyskland omvendt i andet Tilfælde er næsten fuldstændig afhængig af Tilførsel udefra og her staar over for et udenlandsk Verdensmonopol, der dog ikke er fuldstændigt.

De tyske Kaliproducenter fandt, som rimeligt er, under de omtalte Verdensproduktionsbetingelser hurtigt hinanden i et Syndikat, hvori blandt andre den preussiske Fiskus som Ejer af flere Kaliværker indgik som Deltager. Det gik imidlertid hurtigt her som overalt, hvor et Monopol sikrer en høj Fortjeneste; Kapitalen blev anbringelseslysten, de gamle Værker udvidedes og nye kom til og forlangte Optagelse i Syndikatet. Følgen blev den, som altid har været Kartellernes Achilleshæl: en for det indre Sammenhold faretruende Kamp mellem Værkerne om Forøgelse af deres Produktionsandele, Kontingenter. Da Karteloverenskomsten fornyedes i 1909, brød tre store Værker ud og sluttede fleraarige Kontrakter, særlig med Amerika, til Priser, der kun var det halve af de tidligere Syndikatpriser; Syndikatsmedlemmerne skreg gevalt og fandt villigt

Gehør hos den preussiske Regering, der som omtalt selv var Deltager i Syndikatet. Storbankerne med „Deutsche Bank“ i Spidsen, der gennem sine Provins-filialer er stærkt interesseret i Kaliproduktionen, understøttede Aktionen. Efter at et Forslag fra Socialisternes Side om at gøre Kaliindustrien til Statsmonopol var bleven afvist, gennemførtes Kaliloven af 10. Maj 1910, hvis Formaal skulde være at sætte en Stopper for Overproduktionen og sikre „rimelig“ Rentabilitet. Loven, der nødvendiggør almindelig Tilslutning til Kartellet, kræver en vis Karenstid (5 Aar) og et Mindstemaal af Ydedygtighed, før et nyt Kaliværk kan tildeles et bestemt Produktionskontingent, samt fastsætter en Maksimalpris. Dette er Lovens sunde og samfundsgavnlig Overflade, men dens virkelige Realitet er en kraftig Producentbeskyttelse. Hovedvægten er saa afgørende lagt paa en Sikring af Rentabiliteten, at Loven trods Karenstid og Fordring om Minimumsydeevne i Stedet for at modvirke i aller højeste Grad har fremskyndet Overproduktionen. Siden 1909 er Antallet af Kaliværker steget fra 53 til omkring 200! og dog vilde hele Verdensforsyningen kunne besørges af et halvt Dusin af de største Værker. Denne enorme Tilvækst har selvfølgelig igen bragt Udbyttet af de investerede Kapitaler i Fare og foraarsagede, at der i 1914 blev forelagt en ny „Kalinovelle“, som søger at dæmme op for denne skæbnesvangre Udvikling ved at forlænge Karenstiden til 10 Aar, ved at ophæve Forbundsregeringernes Fritagelse for Karenstid og ved at forøge Rigsafgiften fra 0,60 til 0,90 Mark pr. Dobbeltcentner. Denne Forøgelse kommer Producenterne ganske vist til at bære (og har i den Anledning protesteret kraf-

tigt), indtil de faar presset Regeringen til at forhøje Maksimalprisen og Byrden dermed bliver væltet over paa Forbrugerne.

Af sit 800 000 Tons store aarlige Petroleumsforbrug maa Tyskland indføre de 700 000. Konsumentinteresserne er altsaa øjensynligt aldeles overvejende. Af Tilførselen kontrollerer „Standard Oil“ saa godt som hele den amerikanske, ialt ca. 77 %. Kampen mod udenlandske Truster var yderst populær, og „Standard Oils“ Optræden havde ved mange Lejligheder været ret hensynsløs. Regeringens Aktion (Lovforslag indbragt i Efteraaret 1912) gik nu ud paa at bryde „Standard Oils“ Magt ved at monopolisere Petroleumshandelen en gros og give den i Hænderne paa et Forhandlerselskab, der ikke skulde være interesseret i at sætte Priserne højt. For at sikre sig i saa Henseende udtænkte man en meget snedig „glidende Prisskala“, hvorefter Selskabets og Rigets tilladte Udbytte skulde variere omvendt med Priserne Højde¹⁾. Ideen i dette Lovforslag er, som man vil forstaa, i høj Grad konsumentvenlig, idet den knytter Selskabets og Regeringens Interesse til det lavest mulige Prisniveau. Det er sandsynligt, at Fremtiden vil søge Samfundssolidariteten oprejst paa dette Grundlag, og Princippet har derfor sin store Interesse. Men ogsaa dette Lovforslag har, ligesom Kaliloven, én tilsyneladende Hensigt og én reel, som gaar i stik modsat Retning, men først opdages i anden Omgang. Realiteten er den, at den nye Monopolordning, som gaar udenom „Stand. Oil“, for hvis Udbytning Tyskland

¹⁾ I min Pjece „Petroleumspriser og Petroleumsforbrug“ findes S. 61 en Gengivelse af og Forklaring til det opstillede Prisskema.

skal befries, satte 20 Pf. ex Tank som normal Maksimumspris (senere som Følge af Rigsdagens afvisende Holdning sat ned til 18), og ikke mente foreløbig at kunne komme ned paa 17 Pf., til Trods for at „Stand. Oils“s daværende Pris under ingen Omstændigheder var højere end $16\frac{1}{2}$ ($14\frac{1}{2}$ — $16\frac{1}{2}$) ex Tank. Man spørger uvilkaarligt, hvor er da de Interesser, dette Monopollovforslag var bestemt til at beskytte? — „Deutsche Bank“s. Dette mægtige og indflydelsesrige tyske Foretagende havde anbragt store Kapitaler i den rumænske Petroleumsproduktion. Efter 1912 stod dette Konsortium i Konkurrence med „Stand. Oil“, og Udsigterne til at komme helskindet fra Kampen var alt andet end lyse, hvis det ikke netop kunde lykkes at fordrive „Stand. Oil“ og dens pristrykkende Konkurrence fra det store tyske Marked. Det var dette, der skulde opnaas gennem Oprettelsen af et tysk Handelsmonopol, hvis Hovedleverandør Deutsche Bank's rumænske Konsortium skulde være! Naar Planen trods en voldsom national Kampagne fra Deutsche Banks Side og trods Regeringens Iver alligevel strandede — denne Gang — var det først og fremmest fordi man ikke kunde være sikker paa tilstrækkelig Forsyning udenom „Stand. Oil“; men dernæst fordi Lovforslaget mødte kraftig Modstand i Rigsdagen fra Centrum og Socialdemokratiet, som rigtigt erkendte Lovforslagets sande Væsen. Socialdemokraten Wurm advarede saaledes mod at ombytte „Standard Oils“ Monopol med det endnu farligere „Deutsche Bank“s.

Krigssituationen har nødvendigvis bragt Hensynet til Konsumenterne i Forgrunden; men Nødvendigheden af at undgaa en økonomisk Krise under de alvorlige

ydre Forhold har samtidig foranlediget Staten til med al Magt at afstive den nuværende Produktionsorganisation, specielt Kartelorganisationen.

Det første nødvendige Skridt i saa Henseende var at forhindre de misfornøjede Karteldeltagere fra at bryde Ringene under Paaberaabelse af „force majeure“ Situationen. Opløsningsprocessen, der hurtigt kunde være bleven almen, var allerede saa smaat i Gang, da Regeringen greb ind, idet den forbød Opsigelse af indgaaede Karteloverenskomster med Motivering i den ved Krigen fremkaldte Situation. Kartelorganisationens Bestaaen, det Grundlag, paa hvilket Tysklands industrielle Krigsforsyning skulde hvile trygt, var saaledes sikret, forsaavidt Karteloverenskomsterne ikke udløb i Krigsperioden¹⁾. Dette Tilfælde indtraf imidlertid netop for Grundpillen i hele Kartelbygningen, det almægtige Kulsyndikat, der havde bestaaet lige siden 1893 og i hvilket den preussiske Fiskus var Deltager. Kartelperioden udløb i 1915, og det viste sig umuligt at forhandle sig tilrette. Stillet over for Eventualiteten af en Sprængning af Syndikatet, greb „Bundesrat“ resolut ind med Dannelsen af et Tvangskartel²⁾, foreløbig for tre Aar, og derefter ganske nylig forlænget til 1922. Naar man ser den mægtige Ekstra-beskatning, der med de seneste Krigsskatte love er bleven lagt paa Kulproduktionen, forstaar man, at det frem for alt gjaldt om at forhindre en Prisstyrning med deraf følgende økonomisk Svækkelse og ligeledes, at Regeringen ikke benyttede sin Indblanding til at

¹⁾ Eller af andre Grunde kunde opsiges ifølge Karteloverenskomsten.

²⁾ Forordning af 12. Juli 1915.

opstille nogensomhelst Betingelser til Gavn for Konsumenterne eller Arbejderne.

En lignende Intervention fra Statsmagtens Side forudses, dersom det ikke lykkes at gennemføre en Fornyelse af Karteloverenskomsten for Staalsyndikatet, naar den i den aller nærmeste Fremtid udløber, ligesom det skyldes Pression fra Regeringens Side og Trusler om Tvangskartelering, at den tyske Cementindustri, indenfor hvilken en til Tider meget voldsom Konkurrence med lave Priser ganske ødelagde Rentabiliteten, i Slutningen af forrige Aar fandt sammen i en Kartelordning. Samtidig er der under Krigen gennemført en fuldstændig Monopolisering af den tyske Farveindustri, hvis syv største Fabriker er bleven sammensluttede i en mægtig Organisation¹⁾, der skal søge at generobre Tyskland den dominerende Stilling paa Verdensmarkedet efter Krigen. Ganske vist har der her ikke været Tale om Initiativ fra Statens Side; men det er værd at notere, at den tyske Regering, som i saa høj Grad har vist, at den ikke er bange for at gribe ind i Industriens Udvikling, ikke har følt sig det mindste foranlediget til at sikre en vis Kontrol overfor en mægtig Sammenslutning, der kommer til fuldstændig at beherske vedkommende Produktion. Regeringens fuldstændig passive Holdning i dette Tilfælde i Forbindelse med dens omtalte aktive Skridt, giver et Indblik i hvor langt Beskyttelsessystemet, hvortil under Krigen kommer Statens finansielle Interesser, har ført den tyske Regering frem i Retning af Producentpolitik.

¹⁾ Med en samlet Kapitalkraft paa op mod 1 Milliard Mark.

Helt modsat har Forholdene udviklet sig i England. Efter Korntoldens Ophævelse og den almindelige Valgrets Gennemførelse har Producentinteresserne aldrig formaaet at aftvinge den engelske Regering nogen speciel Støtte, at skaffe Befolkningen billigst mulig Forsyning, selv paa Bekostning af engelske Produktionsinteresser, har været anset og hævdet som det i Længden sundeste og hensigtsmæssigste økonomiske Princip. Verdenskrigen har bragt det første Brud paa dette den engelske liberale Skoles Ikkeinterveneringsprincip, idet den engelske Stat har ydet et Laan paa 1½ Mill. £ til Udvikling og Sikring af den engelske Farveindustri, der langsomt er oparbejdet under Krigen og efter denne vil komme til at møde en frygtelig Konkurrence fra ovenomtalte tyske Samenslutning. Dette lille Eksempel fremhæver vi som Bevis for, hvor totalt det tidligere fremhævede krigspsykologiske Moment har ændret den engelske Vurdering af direkte Statsunderstøttelse til den nationale Produktion.

Fremstillingen af Toldpolitikens historiske Udvikling i Tyskland og England, henholdsvis til og fra Toldbeskyttelse, der er et næsten klassisk Kapitel i enhver økonomisk Udviklingsoversigt, er hos Tyszká overordentlig klar og statistisk vel dokumenteret, uden at den iøvrigt bringer nye Momenter frem. Hovedvægten er da ogsaa lagt paa Vurderingen af de to Systemers Fortjenester eller Mangler, og vi har allerede fremhævet Hovedpunkterne i den, man kan godt sige knusende Kritik, Forfatteren fælder over sit eget Lands økonomiske Politik. Af de overordentlig interessante

Kommentarer, Forfatteren knytter til denne Del af sin Fremstilling, skal vi her fremhæve enkelte.

Naar v. Tyszka hævder, at Beskyttelsen i Virkeligheden undergraver den tyske Industris Eksport, er det ud fra to rigtige Betragtninger; den ene, at et Land, der selv lukker af (baade for Tilførsel af Landbrugsprodukter, Raavarer og færdige Industrivarer) vil blive mødt med lukkede Døre i andre Lande. Som specielt mod Tyskland rettede Beskyttelsesforanstaltninger maa de af Kanada og de Forenede Stater vedtagne „Dumpingklausuler“, der lægger en Straffetold paa Varer, der indføres til en Pris, der er lavere end Salgsprisen i Produktionslandet betragtes — den anden, at den industrielle Beskyttelse, der først og fremmest kommer Raaproduktionen (Kul, Jern) tilgode, nødvendigvis vil virke som Fordyrelse af Produktionsomkostningerne for den viderearbejdende Industri. I Virkeligheden kommer saaledes den tyske Industribeskyttelse, paa Bekostning af det store Flertal af de industridrivende, et Mindretal af kartellerede Raastofproducenter tilgode. Disse Betragtninger er rigtige i Hovedsagen, men det bør dog fremhæves, at den stærkt fremadskridende vertikale Sammenslutning, hvorved de enkelte Led i Produktionen fra Raastof og opefter til det fuldt færdige Fabrikat knyttes sammen til én Bedrift eller forenes i Karteller, bevirker at Byrden bliver aflastet det færdige Produkt ved en passende Eksportpræmie, der paalignes de enkelte Produktionsled forholdsvis. Denne Fremgangsmaade indgaar som et vigtigt og uundværligt Led i den tyske Kartelpolitik. Sikkert er det imidlertid, at Fremgangen i den tyske Industrieksport i stedse større Omfang

købes paa de hjemlige Konsumenters Bekostning, idet Varerne i Udlandet afsættes til Underpris, „dumpes“, og Producenterne herfor holder sig skadesløse gennem opskruede Priser paa Hjemmemarkedet.

Medens det engelske Landbrug i Lighed med det danske bøjede sig for den oversøiske Konkurrence og reddede sig over i højt kvalificeret Husdyravl, samtidig med at Landets Befolkning i fuld Udstrækning nød godt af de dalende Kornpriser, skabte Tyskland ved en stadig forøget Korntold Betingelser for en Fortsættelse af den hjemlige Kornproduktion. Ogsaa denne Beskyttelse kommer imidlertid kun et Mindretal af Landbrugsproducenterne, de store kornproducerende Jorddrotter, tilgode paa Bekostning af det store Flertal af smaa Landbrug, der væsentligst er baseret paa Kvægavl og for hvem Korntolden derfor virker som en Produktionsfordyrelse. Hertil kommer, hvad der allerede kunde konstateres i den engelske Korntoldsperiode, at Fordelene for de kornproducerende kun er af forbigaaende Natur, med mindre Tolden stadig forøges, idet den hver Gang indvundne Fordel stadig kapitaliseres som Jordrente, hvilket for næste Ejer vil sige tilsvarende Forøgelse af Produktionsomkostningerne. Tysklands Befolkning er samtidig bleven berøvet Fordelene ved Nedgangen i Kornpriserne paa Verdensmarkedet, hvad der igen rammer Industrien, idet Arbejdslønnen presses i Vejret.

Resultatet af de to Landes økonomiske Politik nedfældes endeligt i de ved Prisniveauet og Arbejdslønnen skabte Livsvilkaar.

Til Belysning heraf har v. Tyszka i en i 1912

udkommet Bog¹⁾ samlet et meget værdifuldt statistisk Materiale, der gør det muligt at naa et tilforladeligt Enderesultat, som han præsenterer for Læseren i sit foreliggende Værk. Den engelske Arbejders Standard er forbedret saavel gennem en betydelig Stigning i Arbejdslønnen, som gennem en Sænkning af Prisniveauet (fra 113 i 1860 til 109 i 1912). Den tyske Arbejders Standard er derimod kun forbedret forsaavidt Arbejdslønnen, der stadig ligger i et lavere Niveau end den engelske, er steget stærkere end Prisniveauet, der i Modsætning til det engelske er gaaet betydeligt i Vejret (fra 84 i 1860 til 127 i 1912). Von Tyszka konkluderer herefter, at Endemaålet for al produktiv Virken, Konsumtionen viser det af England adopterede Frihandelssystemets uhyre Overlegenhed.

Det er dog tvivlsomt, om denne Bedømmelse er helt retfærdig, idet den ganske lader ude af Betragtning en Faktor af væsentlig Betydning: Befolkningsproblemet. I den undersøgte Periode er Tysklands Befolkning vokset ganske betydeligt stærkere end den engelske; man maa derfor retfærdigvis opgøre Facit saaledes: England har med ringere Befolkningstilvækst kunnet skaffe den enkelte en betydelig Forbedring i Levevilkaarene, Tyskland har som Følge af, at det har absorberet en stærk Befolkningsforøgelse, kun kunnet skaffe den enkelte en mindre Forbedring i Levevilkaar. Det er en uvurderlig national Fortjeneste, som særlig den nuværende Situation har gjort iøjnefaldende, at kunne skaffe en hurtigt voksende Befolkning Beskæftigelse indenfor Riget selv, især for et Land som Tysk-

¹⁾ „Löhne und Lebenskosten“.

land, der ikke har noget eget Kolonionland af Betydning. Maaske er det nok saa rigtigt, som Dr. polit. Wieth-Knudsen har gjort i sin Bog: „Formerelse og Fremskridt“, der udkom i 1908, at aflede den stagnerende Levestandard i Tyskland af Befolkningspresset, som med v. Tyszka at se den som en direkte Følge af den tyske Beskyttelsespolitik. Sandheden turde være den, at begge disse Faktorer i Forening har skabt den foreliggende Situation. —

Medens v. Tyszkas Kritik af det tyske Beskyttelsessystems Fortjenester under fredelige Udviklingsforhold ingenlunde er enestaaende, tværtimod, har der, som vi begyndte med at sige, først i den seneste Tid hævet sig enkelte tvivlende Røster med Hensyn til den tyske økonomiske Organisations, specielt Beskyttelsessystemets, Overlegenhed overfor en Krigssituation som den nuværende. Von Tyszkas Kritik paa dette Omraade, der baade er sagkyndig og djærv, har derfor Krav paa en særlig Interesse.

Den almindelige Opfattelse er den, at Korntolden saa at sige har reddet Tyskland, idet den har skabt Betingelserne for Opretholdelsen af en forholdsvis betydelig Hjemmeproduktion af Korn og dermed for Tysklands Udholdenhed trods Isolationen. Herimod hævder nu v. Tyszka, at det i Virkeligheden beror paa en ren Tilfældighed, naar det nuværende System kom til at virke forholdsvis tilfredsstillende. Et Led i Agrarbeskyttelsen er nemlig det saakaldte „Einfuhrschein“, der for hver udført Mængde Korn giver Ret til toldfri Indførsel, ikke alene af andet Korn, men af en Række andre Varer¹⁾, og som frit kan omsættes ofte med be-

¹⁾ Kaffe, Petroleum.

tydelig Kursavance. Herigennem stimuleres Eksporten og dermed Priserne paa Hjemmemarkedet. Tyskland udførte før Krigen aarligt ca. 400 000 t Hvede og 900 000 t Rug, medens det samtidig indførte ca. 2 Mill. t Hvede. Medens Udførselen allerede foregaar i Løbet af Efteraaret og Begyndelsen af Vinteren, kommer Hovedparten af Indførselen først hen paa Sommeren.

Paa det Tidspunkt Krigen brød ud, i Begyndelsen af August Maaned, var Tyskland altsaa i Henseende til Kornforsyning stillet gunstigst muligt, idet hele den hjemlige Kornhøst var i Behold og Tilførslerne for det kommende Aar i Hovedsagen allerede var hjembragte. Var Krigen derimod indtraadt hen paa Vinteren eller tidligt paa Foraaret, vilde Tyskland netop ved Eksport have berøvet sig selv betydelige Forraad og endnu ikke modtaget nogen Forstærkning udefra. De Lovtaler, som nu kommer det agrariske Beskyttelsessystem til Gode som reddende Faktor i den tyske Krigsøkonomi, vilde da neppe have lydt saa højt, og man vilde have forstaaet, at Tyskland med Agrarbeskyttelsen har købt en problematisk Fordel i Krigstid med en tungt hvilende Byrde i Fredstid.

Medens Tyskland saaledes den største Del af Aaret er blottet for Kornreserver, viser von Tyszka, at der som Kreditoplag altid forefindes meget betydelige Reserver af andre Stabelvarer, f. Eks. Kaffe og Tobak, som ikke nyder nogen Eksportbegunstigelse. Kornvarerne gælder det derimod at faa eksporteret saa hurtigt som muligt for at komme i Besiddelse af de af Handelen stærkt efterspurgte „Einfuhrscheine“. Samtidig maa det forhindres, at store indførte Kornmæng-

der lagres i Toldpakhusene, hvorfra de vil udøve et Tryk paa Indlandsprisen. Korn og Mel er derfor i Storagrarnes Interesse berøvet den andre Varer tilkommende rentefri Toldkredit. Ved at ophæve „Einfuhrscheine“ og forlange Idenditetsbevis for Ret til Toldgodtgørelse ved Genudførsel og ved samtidig Tilstaaelse af rentefri Toldkredit vil det opnaaes, at Kornoplagerne i Indførselshavnene til enhver Tid er betydelige nok til at danne tilstrækkelig Reserve for tilnærmelsesvis et helt Aar. Staten kan yderligere tilskynde Oplagringen ved at bygge store Siloanlæg, der stilles til fri Raadighed for de Importører, der gaar ind paa til Stadighed at holde Oplag af en vis Størrelse. Bli- ver det nødvendigt, kan Kornimporten gøres til Monopol med Pligt for Monopolindehaverne til at holde forholdsvis store Oplag. Paa denne Maade kan der opnaas en mere betryggende Ordning med betydelig mindre Omkostninger for Befolkningen.

Hvad Fremtiden angaar er v. Tyszka klar over, at den vil blive ganske overordentlig vanskelig for den tyske Industri. Det første og største Problem bliver dette, hvorledes de under Krigen tabte Markeder kan tilbageerobres. Von Tyszka fremhæver nu med stor Styrke, at denne Opgave kun vil have Udsigt til at lykkes, dersom Tyskland opgiver sit Beskyttelses-system og derigennem tilkøber sig fordelagtige Handelstraktater og lettere Adgang til de forskellige udenlandske Markeder. Særlig vil en Opgivelse af Agrarbeskyttelsen være et virkningsfuldt Middel til at opnaa Begunstigelser paa de oversøiske Markeder, navnlig Syd- og Nordamerika, som endnu var neutrale, da v. Tyszkas Bog udkom. Skulde Forfatterens Anskuelser

vinde Anklang i Tyskland, er det altsaa muligt, at vi efter Krigen ser Tyskland paa Vej over i Frihandelen, fordi det har erkendt Beskyttelsessystemets Mangler, og modsat det engelske Imperium antage en begyndende Toldbeskyttelse, fordi det har erkendt Frihandelen svage Sider.

Heller ikke Planerne om en mellemeuropæisk Toldunion med aabne Døre indadtil og en fælles stærk Toldmur udadtil finder Forfatteren tiltalende, da et Mellemeuropa omfattende Tyskland, med eventuelle Udvidelser paa Ruslands Bekostning, Østrig-Ungarn, Balkanstaterne og tyrkisk Asien savner væsentlige Betingelser for at udgøre en afsluttet økonomisk Helhed uafhængig af Handelsomsætning med Omverdenen, og de nævnte Lande kun vil kunne yde den tyske Industri ringe Erstatning for de tabte Markeder i England, Rusland o. s. v. I et meget instruktivt Kapitel gennemgaar Forfatteren de paagældende Landes aktuelle og fremtidige Produktionsmuligheder og paaviser, at Tyskland, kun henvist til Forsyning fra den mellemeuropæiske Union, vilde komme til at savne næsten fuldstændigt en lang Række uundværlige industrielle Raastoffer (f. Eks. Bomuld, Uld, Jute, Kautschuck, Jernerts). Af Hvede kom kun ca. 4 % af Tysklands Indførsel fra det øvrige Mellemeuropa, og selv om vi medregner Polen og den besatte Del af Østersøprovinserne og beregner en betydelig Fremgang i de øvrige Landes Produktionsevne, kan Tyskland dog i lang Tid fremover kun regne at kunne dække ca. $\frac{1}{4}$ af sit Hvedeforbrug ved Tilførsel fra Mellemeuropa. Af Tysklands Fedtforbrug dækker Mellemeuropa kun 1 %, af de vigtigste Foderstoffer kun 5—8 %. At Østrig, Balkan-

staterne og Lilleasien ikke tilnærmelsesvis vil kunne erstatte Tysklands andre industrielle Afsætningsmarkeder maa være umiddelbart indlysende, naar Sammenligning drages mellem de respektive Parters Forbrugs- og Købeevne. Selv med et Mellemeuropa i Ryggen vil Tyskland altsaa efter som før Krigen være henvist til Handelsudveksling med det øvrige neutrale og fjendtlige Udland og v. Tyszkas Betragtninger vedrørende Fordelen ved eller endog Nødvendigheden af Tysklands Opgivelse af Beskyttelsessystemet efter Krigen, staar under en saadan Kombination ligefuldt ved Magt. Og dog er det et meget tvivlsomt Spørgsmaal, om Tyskland, selv om det indsaa Fordelene derved, efter Krigen vil formaa at afkaste Beskyttelsessystemet. Paa Beskyttelsen er nemlig de store Raastofkarteller, der er udsete til at bære en saa væsentlig Del af Skattebyrderne, bygget op, idet de høje Priser paa Hjemmemarkedet sikrer Rentabiliteten, og „Schleudereksperten“ til Udlandet samtidig holder Produktionen paa Maximum. Naar Beskyttelsen falder væk og Afsætningen til Udlandet indskrænkes som Følge af Konkurrence eller national Aversion, er Grunden taget væk under Fødderne paa Kartelorganisationerne, og de kraftigste af Deltagerne vil se sin Fordel i fri Konkurrence om det tilgængelige Hjemmemarked. En saadan Opløsning vil Regeringen nu ganske sikkert, ogsaa efter Krigen, modarbejde, eventuelt gennem fortsat Tvangskartellering; men dersom Beskyttelsen falder væk, vil Rentabiliteten under alle Omstændigheder svinde ind. Af financierel Nød mener vi det derfor sandsynligt, at Tyskland efter Krigen kommer til at fastholde sit industrielle Beskyttelsessystem, medens de demokratiske Strømninger,

der under Krigen har vokset sig stærke, sandsynligvis vil angribe Agrarbeskyttelsen, hvilket naturligvis vilde være af aller største Betydning for Danmark.

Ovenstaaende Betragtninger over Krigsbegivenhedernes Indflydelse paa Tysklands og Englands Handelspolitik er fremkaldte ved og fremsatte i nær Tilknnytning til v. Tyszkas foreliggende Bog. Paa visse Punkter har jeg søgt at supplere Forfatterens Fremstilling, hvor dette syntes ønskeligt overfor et dansk Læserpublikum. Først og fremmest har Hensigten dog været den at vække Læserens Lyst til at stifte nøjere Bekendtskab med v. Tyszkas Bog, der tilmed har den Fordel at være fuldstændig objektiv, fri for højrøstet Nationalfølelse.
